

Ks. Antoni Paciorek, *Ewangelia Galilejska*, Lublin 2001, Towarzystwo Naukowe KUL, ss. 240

Ewangelią Galilejską nazywa ks. A. Paciorek źródło Q, które zdaniem większości uczonych jest drugim obok Ewangelii Marka źródłem, z którego korzystali dwaj pozostali synoptycy. Istnienie tego źródła jest wprawdzie hipotezą, ale dotąd egzegetom nie udało się znaleźć lepszego wyjaśnienia problemu synoptycznego. W ostatnich latach ukazało się w literaturze światowej szereg publikacji na temat źródła Q, w tym również w języku polskim. Należałoby tu wyróżnić dwie prace: H. Langkam-

mera, *Źródło Mów Pańskich (Q)*, w: *Ewangelia według św. Marka* (PNT III/2), Poznań–Warszawa 1977 i K. Romaniuka, *Co to jest źródło Q?*, Warszawa 1983. Czego czytelnik może więc jeszcze oczekiwać od nowej monografii? Już sam tytuł *Ewangelia Galilejska* sugeruje, że autor zamierza nie tylko przedstawić dotychczasowy stan badań, ale odważyć się wskazać nowe, własne rozwiązania.

Książka dzieli się na trzy części. Część pierwsza: Istnienie i literacka specyfika źródła Q, została poświęcona zagadnieniom literackim. Rozpoczyna ją przedstawienie problemu synoptycznego, który uzasadnia istnienie źródła Q. Następnie autor zastanawia się, czy źródło Q występowało w formie pisemnej, czy ustnej, czy zostało przekazane w języku aramejskim, czy greckim i jaki mogło mieć kształt literacki. Kolejne poruszone w książce zagadnienia literackie to: problem tradycji i redakcji, relacje pomiędzy źródłem Q a Ewangelią Marka i Tomasza oraz kwestia gatunku literackiego.

Ks. A. Paciorek uważa, że źródło Q zostało przekazane w formie pisemnej i swoją opinię opiera na trzech spostrzeżeniach: „na zgodności w słownictwie Mt i Łk, na występowaniu wyjątkowych i nieużywanych fraz językowych (...), na zgodności w następstwie perykop u wymienionych ewangelistów” (s. 35). Twierdzi też, że oryginalnym językiem Q był język grecki, co potwierdza analiza syntaktyczna (s. 53). Sporo kłopotów sprawia uczonemu oddzielenie tradycji i redakcji. Świadczy o tym istnienie wiele hipotez na ten temat. Ks. A. Paciorek analizuje te hipotezy i stara się krytycznie ocenić. Jako przykład pragnę wskazać na ocenę opinii A. Pelaga na temat redakcji źródła Q (s. 93) oraz analiz redakcyjnych M. Sato (s. 99) i J.S. Kloppenborga (s. 101). Za wartościowy element w tej części pracy uważam bardzo dobrze opracowany paragraf o metodzie poszukiwania redakcyjnych intencji dokumentu (ss. 94–98). Interesujące są także badania autora dotyczące gatunku literackiego Q. Analizuje on wnikliwie różne możliwości: Q jako „Ewangelia”, kerygma, „słowa mędrców” (λόγοι σοφῶν, dlaczego w transkrypcji?), wypowiedzi prorockie, biografie (βίοι, znowu transkrypcja!) sapiencjalne i w rezultacie stwierdza: „że jakkolwiek Q wykazuje liczne szczególne właściwości, to jednak całość może być rozumiana na tle starożytnego gatunku instrukcji. W wyniku ewolucji gatunku Q zdaje się przechodzić z gatunku instrukcji w kierunku biografii” (s. 138). Jest to samodzielny, oryginalny i dobrze uzasadniony wniosek.

W części drugiej ks. A. Paciorek omawia historię i teologię w Q. Wśród zagadnień historycznych niewątpliwie centralne miejsce zajmują paragrafy, w których autor stara się uzasadnić tytuł swego dzieła. Może się wydawać, że byłoby logiczniej połączyć razem zagadnienia literackie i historyczne, ale właśnie zbadanie kerygmy pozwoliło na uściślenie charakteru źródła Q. Za „Ewangelią” przemawia podobieństwo gatunku Q do Ewangelii Marka, jego narracyjny charakter i przekazana kerygma (s. 235). Wzmianki o Korozain, Betsaidzie i Kafarnaum wobec bardzo skąpych odniesień geograficznych wskazują na Galileę jako obszar, z którym związane jest Q. Opinię ten przyjmuje ks. A. Paciorek jako najbardziej prawdopodobną i w ten sposób uzasadnia tytuł swojej książki jako *Ewangelia Galilejska*.

Trzecią część monografii stanowi tekst Q we własnym przekładzie autora oraz komentarz. Komentarz jest oryginalny, to znaczy interpretuje wypowiedzi Q w tym kontekście, w jakim to źródło powstawało, a nie w oparciu o teksty Mt i Łk. Dlatego stara się oddzielić tradycję Ewangelii od tradycji Q. Np. Mt 3,11-12; Łk 3,16b-17 (Q 3,16-17). Wypowiedź Jana Chrzciciela o sędzie i chrzcie Duchem Świętym oznacza w Ewangeliach oczyszczenie eschatologiczne, a w Q chrzest w Kościele albo sąd (s. 251). Innym przykładem może być modlitwa Ojciec nasz. Mt i Łk zaczerpnęli ją z Q i zredagowali według swoich koncepcji teologicznych. W Q wyraża ona najważniejsze potrzeby wspólnoty, która z pełnym zaufaniem zwraca się do swego Ojca w niebie, gdyż On zna jej potrzeby (s. 296).

Do książki został dołączony na początku wykaz skrótów i na końcu bardzo obszerna bibliografia. W wykazie skrótów zabrakło jednak niektórych objaśnień, np. NTSup, OPT (raczej OBT), RNT, czy SBLSB. Terminologia grecka nie zawsze też występuje w oryginalnej pisowni, tylko w transkrypcji.

W całości jednak oceniam ją jako dzieło bardzo wartościowe, samodzielne i oryginalne. Jest to jedyna w języku polskim tak obszerna publikacja poświęcona źródłu Q.

Ks. Janusz Czerski